

Nejstarší pramen
o květeně Rychnovska

Výzkum květeny Rychnovska a Kostelecka se může datovat až od Opizova období floristického výzkumu, tj. od I. poloviny 19. století. Ojedinelé sběry Boháče (Bohadsche) a Steinmanna z konce 18. století jsou zcela bezvýznamné. Opizova floristická dokumentace „Botanische Topographie Böheims“ jako první upozorňuje na některé vzácnější krajové rostliny (hlavně sběry Opizovy a malíře rostlin Čepelky). V Opizově období botanisovali na Rychnovsku a v přilehlé části Orlických hor dále H. Borges a slečna Josephine Titz (okolí Rokytnice v Orlických horách). Činnost profesora rychnovského gymnasia Karla Kopeckého spadá až do Čelakovského období floristického výzkumu Čech a nikoli do období Opizova. V tomto smyslu je nutno doplnit a opravit údaje Koblrovy (Koblře 1965:21), který převzal jen historiografické údaje Hrobařovy (Hrobař 1931:5).

Největší zásluhy o výzkumu květeny Rychnovska a přilehlých území v době Opizově má Adolph Schopf, lékárník v Rychnově nad Kněžnou. Víme o něm velmi málo. Účastnil se botanického života teprve po roce 1830; jeho sběratelská činnost pro Opizův výměnný ústav přírodnin nebyla podchycena ani v uspořádané části Opizovy floristické topografické dokumentace „Botanische Topographie Böheims I–III“, jeho jméno není uveřejněno v seznamech sběratelů v periodiku „Naturalientausch“, resp. v jeho pokračování „Beiträge zur Naturgeschichte“, ani v Opizově rukopisu „Vorräthige Pflanzen“ pro nevydaný 13. svazek periodika Beiträge zur Naturgeschichte (viz Skalický 1973). S Schopfovými sběry se setkáváme ve všech veřejných herbářích, které mají bohatší sbírku exsikatů z Opizova výměnného ústavu z 40. let minulého století. Z československých herbářů jsou to zejména herbáře botanického oddělení Národního muzea v Průhonicích u Prahy a herbáře Katedry botaniky přírodovědecké fakulty univ. Karlovy v Praze. Schopf asi nebyl publikačně činný. Jediným literárním odkazem je šestistránkový rukopis kvartového formátu „Verzeichniss der von mir im Jahre 1838 in der Umgegend von Reichenau Koenigraetzer Kreises eingesammelten Pflanzen“. Byl

napsán zřejmě pro Opizův výměnný ústav, a proto se mi jej podařilo objevit v Opizově literární pozůstalosti (karton 5). Je uložen v Archivu Národního muzea v Praze, a to v depozitáři na zámku v Křinci.

Nejvíce lokalit je z nejbližšího okolí Rychnova nad Kněžnou, najdeme tam však i lokality od Potštejna, Černíkovice, Solnice, Liberka a dokonce až od Nebeské Rybné, Říček a Zdobnice, tedy z území v těsném sousedství Orlických hor. Připojil i několik vzácnějších rostlin od Opočna a zejména z Jaroměřska, kde sbíral roku 1837 rostliny na společné exkurzi s jaroměřským lékárníkem Karlem Hálou (Karel Halla) a s Dr. Josefem F. Knafem (starsím), který až do roku 1841 působil jako lékař v Jaroměři a patrně aktivizoval okolní znalce rostlin k botanické činnosti pro Opizův ústav. Je možné, že existence těchto záchytných údajů povede k objevení dalších skutečností o nejstarším, dosud kromě zmínky u Maiwalda (1904:158) ve všech historiografiích naší botaniky zapomenutém floristovi Rychnovska.

Zdá se, že na svou dobu určoval rostliny velmi dobře. Schopf nebyl zřejmě okouzlen honbou za raritami, což bývá časté u amatérských floristů. Příspěvek je v němčině a je psán těžko čitelným kurentem; všechny lokality, včetně některých topických jmen, která nejsou ani na nejpodrobnějších poválečných mapách, se mi podařilo díky cenné spolupráci ředitele Okresního archivu v Rychnově n. Kn. Bohuslava Pavla identifikovat.

Všechny Schopfovy nálezy v příspěvku jsou z r. 1938, pouze připojené údaje z Jaroměřska pocházejí z r. 1837, tedy o 50 let dříve než dosud známé nejstarší údaje rychnovského profesora Karla Kopeckého. Schopfův příspěvek dokládá některé změny v květeně, které nám mohou leccos vysvětlit. Např. v silikátovém předhoří Orlických hor byla často sbíraná léčivka *Arnica montana* L. tehdy asi mnohem hojnější než je dnes, jak dokládají lokality od Souvlastní, Nebeské Rybné nebo Říček. Některé lokality pravděpodobně při změně biotopu zanikly (např. v lese Včelný česnek medvědí — *Allium ursinum* L.), jiné byly ověřeny po mnoha letech, např. teprve mnou publikované lokality *Circaea lutetiana* L. a *C. intermedia* Ehrh. (Skalický 1962) byly ve Včelném známy již Schopfovi. Na lukách v lese Včelný již tehdy rostly např. kuklík potoční (*Geum rivale* L.) nebo vstavač mužský (*Orchis mascula* L.). Bez chebdí (*Sambucus ebulus* L.), jehož charakter rozšíření nebudí vždy dojem původnosti, udržuje své rozšíření na pasekách v lese Včelný již 130 let. Vysloveně synantropní druh a kdysi vzácná pupalka *Oenothera biennis* L. rostla již tehdy u Panské

Habrové. Ještě zajímavější je, že i dnes v území tak vzácný druh, jako je čistec německý uváděný v Hrobařově květeně (Hrobař 1931) jen z nejbližšího okolí Opočna, byl nalezen Schopfem právě jen v třešňové aleji u Opočna. Lokalita třezalky chlupaté (*Hypericum hirsutum* L.) na Potštejně trvá dodnes rovněž od doby Schopfovly. Na Černíkovickém rybníku rostly lekníny *Nymphaea candida* Presl již za Schopfa, tedy 100 let před Hrobařovým výzkumem. Při současné intenzifikaci rybníčního hospodaření by bylo třeba zjistit současný stav lokality; podle mých zkušeností z jižních Čech zanikly lokality většiny vzácných vodních rostlin právě v posledních dvaceti letech a lokality leknínu bělostného byly doslova decimovány. Schopfův příspěvek registruje i rostliny vysazované, avšak všude u nás opět po čase mizející. Např. ladoňka dvoulistá (*Scilla bifolia* L.) byla vysázena nejen v bažantnici u dvora Karolín (Hrobař 1931), ale také ve Včelném (Schopf, ms.). Z bažantnice u Karolína je u Schopfa několik údajů rostlin, které dokládají, že tam musela existovat stanoviště jak pro teplomilné a světломilné druhy jako jsou *Campanula glomerata* L. (s. l.), *Hypericum hirsutum* L. nebo *Filipendula hexapetala* Gilib., tak i pro stínomilný druh udatnu lesní (*ArunCUS vulgaris* Raf.). Z Schopfova příspěvku jsou zřejmé i některé regionálně fytogeografické zákonitosti. Rozšíření rostlin Orlických hor a jejich silikátového předhoří je podle Schopfova příspěvku správně lokalizováno do vyšších poloh silikátového Podorličí (např. druhy *Arnica montana* L., *Hypericum maculatum* Crantz, *Melampyrum sylvaticum* L.).

Rekonstrukční stav lesů (Mikyška et Neuhäusl 1969) souhlasí s rozmístěním lokalit indikačních druhů bučin a habřin v Schopfově příspěvku. V charakteristice rozšíření některých druhů klimaxových společenstev dnes již musíme po 130 letech zeslabit výrazy jako: „všeobecně rozšířena“, „všude v lesích“ apod., i když nepochybuji, že Schopf kvantitu rozšíření celkem střízlivě odhadl. Přesto můžeme mít radost z toho, že současný stav lesních porostů na Rychnovsku je v bylinném patře velmi podobný onomu v době Schopfově. Nesmíme ani tehdejší situaci příliš idealizovat; i tenkrát byly těžební zásahy (velkoplošná pasečná těžba) velké (a patrně ještě drastičtější než je tomu dnes, připočteme-li k tomu intenzivní využívání selských lesů). Ukazují na to lokality druhů pasek a plášťových společenstev (*Atropa belladonna* L., *Eupatorium cannabinum* L., *Hypericum hirsutum* L., *Origanum vulgare* L., *Sambucus ebulus* L. aj.).

Jestliže se v Schopfově příspěvku soustředilo více údajů indikačních druhů určitých fytoocenoz ze shodných lokalit, můžeme si o jejím tehdejšímu stavu ve srovnání s dneškem udělat dynamický obraz; tak je tomu u Schopfova příspěvku alespoň s lesem Včelný a s bažantnicí u Karolína.

Až bude zpracována po letech celá květena Rychnovska a okolních území, bude užitečné u každého druhu zhodnotit nálezy Schopfovy. Není vyloučeno, že se najdou ještě nějaké další Schopfovy materiály (herbářové sběry, další seznamy lokalit rostlin), protože se tento rychnovský lékárník sotva omezil ve floristické činnosti jen na léta 1837–1838.

Závěrem bych rád připomněl, že hlavní zásluhu na tom, že je možno provést srovnání starých materiálů Schopfových s dnešní květenou Rychnovska, má existence Hrobařovy květeny. Je velkou předností nejbližšího okolí Rychnova, že se může pochlubit květenami Kopeckého a Hrobaře, k nimž nyní přistoupil ještě floristický příspěvek Schopfův.

VLADIMÍR SKALICKÝ

Literatura

- Hrobař, F.** (1931): Květena Kostelecka a Rychnovska. — Vamberk.
- Kobrie, A.** (1965): Dějiny botanického výzkumu východních Čech. — Pardubice.
- Maiwald, V.** (1904): Geschichte der Botanik in Böhmen. — Wien — Leipzig.
- Mikyška, R.** et Neuhäusl R. (1969): Geobotanická mapa ČSSR 1 : 200 000. List M-33-XVII Náchod. — Praha.
- Skalický, V.** (1962): Příspěvek ke květeně Rychnovska. — Pr. Muzea Hradec Králové a Pardubice, ser. A (natur.), 3 (1961): 95–106. — (1973): Neznámý rukopis Ph. M. Opize. — Zpr. Čs. bot. společ., Praha, 8:79–84.